

Maarten Faas

Maarten Faas was gastredacteur - samen met Inge Schrooten - van het themanummer *Passend onderwijs en de toekomst van het speciaal onderwijs* - juni 2016 -. Hierbij werkte hij mee aan twee bijdragen.¹

E-mail: mail@maartenfaas.nl

De tien grote dilemma's van de orthopedagoog

Theodoor Litt

Het is dit jaar precies negentig jaar geleden dat de Duitse filosoof en pedagoog Theodoor Litt zijn historische boek *Führen oder Wachsenlassen. Eine Erörterung des pädagogischen Grundproblems* publiceerde. De titel heeft het boek overleefd. Deze staat voor de veronderstelde tegenstelling: opvoeden of zelfontplooiing. Alsook: sturen of laten opgroeien.

Orthopedagogen weten als geen ander hoe zij moeten omgaan met dilemma's in het pedagogische werkveld. Zij zijn ingevoerd in het *nature-nurture*-dilemma, in het *Führen oder Wachsenlassen*.

Als het om de grote pedagogische problemen gaat, ziet men dat de samenleving en/of de media niet met die spanningsvelden kan/kunnen omgaan. Moet je nu ingrijpen, of moet je de verantwoordelijkheid bij de ouders laten? Is het de gemeente, of is het toch het gezin? Orthopedagogen zijn experts in deze vraagstukken. Zij zijn gepokt en gemazeld in deze dilemma's, in het zoeken naar evenwicht en het terugvinden van balans in moeilijke pedagogische contexten.

Over welke dilemma's hebben we het dan?

Ingrijpen of afwachten?

Als er iets misgaat in onze maatschappij met kinderen of gezinnen, dan is de jeugdzorg (weer) tekortgeschoten. Het pedagogische werkveld zit vol dilemma's. 'Ingrijpen' wordt afgestraft als bevoogding en betutteling en ongewenste bemoeizucht. 'Afwachten' wordt afgestraft als het niet nemen van verantwoordelijkheid. Het is nooit goed.

Vrijwillig of justitieel?

Hoe moeten we ingrijpen? Op vrijwillige basis of gedwongen binnen een justitieel kader. Wie is aan zet? Maatschappelijke organisaties en professionals of de staat en de kindbescherming? Op basis waarvan nemen we hierover besluiten?

Wie is verantwoordelijk?

Wie is nu eigenlijk probleemeigenaar als er een gezin is met ernstige opvoedingsproblemen. Zijn dat de ouders zelf? De omgeving en de familie? Het lokale zorgbeleid? De huisarts? De jeugdzorg? Het onderwijs? De politie? De lokale overheid, de wethouder? Wat zijn nu precies de verantwoordelijkheden van partijen als het gaat om ernstige opvoedingsproblemen?

Grenzen aan de jeugdzorg?

Wat zijn de grenzen aan de jeugdzorg en het speciaal onderwijs? Wat kunnen de jeugdzorg en het speciaal onderwijs wel en wat kunnen ze zeker niet? Hoe effectief is jeugdzorg en speciaal onderwijs en is dat meetbaar? En als jeugdzorg en speciaal onderwijs niet werken, wat dan? Wat zijn de grenzen aan de maakbaarheid van opvoedingssystemen? Zijn er groepen ouders die kinderen niet kunnen en daarom ook niet mogen opvoeden? En dan?

Opsluiten of heropvoeden?

Dwang, drang, isolatie, straf zijn zaken die in de opvoeding soms noodzakelijk of onvermijdelijk zijn. Maar hoe zit ons systeem nu in elkaar als we jongeren in de jeugdgevangenis stoppen? Hoe pedagogisch is het beleid? Kan dit beter? Wanneer is dwang nodig en wanneer niet?

Preventief of curatief?

Waar moet de aandachtsfocus liggen: op brede preventie of op gericht problemen aanpakken? We weten dat er behoorlijk betrouwbare indicatoren zijn in het gedrag van kinderen en ouders om te kunnen voorspellen dat de kans groot is dat deze kinderen later het criminele pad op zullen gaan. Maar waarom doen we er dan zo weinig aan? Waarom is er geen goed preventief systeem om deze kinderen en gezinnen op te sporen en te helpen?

Meldingsplicht of privacybescherming?

We vinden met elkaar dat het anno 2017 onbestaanbaar is dat kinderen worden mishandeld. Er is gelukkig een meldingsplicht voor vermoedens van kindermishandeling. Elke onderwijzer, elke huisarts is verplicht om vermoedens of signalen van kindermishandeling te melden. Maar in de praktijk zien we dat de professional altijd in de klem zit van het dilemma van meldingsplicht versus privacybescherming.

Vraagsturing of effectiviteitssturing?

Bestaat er nu werkelijk zoiets als vraagsturing van de cliënt in het pedagogisch werkveld? Of is dat onzin? Ouders en kinderen hebben soms forse problemen, maar geen vragen. Ouders zitten niet te wachten op hulpverlening en ondersteuning. De professionals in de jeugdzorg en het speciaal onderwijs weten hoe zij ouders en kinderen moeten helpen. Vraagsturing of weten de professionals wat goed (effectief) is voor de cliënt?

Vermaatschappelijking of specialisme?

Is de orthopedagoog in jeugdzorg in elke wijk present en direct bereikbaar voor elke school? - De generalist.

Of is de orthopedagoog meer de deskundige en expert die in geval van moeilijke problematiek om hulp kan worden gevraagd? - De specialist.

Professionaliteit of humaniteit?

Wat hebben we nu nodig in de jeugdzorg en het speciaal onderwijs? Professionaliteit? Bewezen interventies? Of gewoon inzet en betrokkenheid? Geen bureaucratie, geen marktwerking, maar hulpverleners met hart voor kinderen en ouders. Essentieel is de vraag of professionaliteit wel in dienst staat van de humaniteit.

De orthopedagoog

De orthopedagogiek als wetenschap heeft de afgelopen 40 jaar een onmiskenbare

empirische ontwikkeling doorgemaakt. Het pedagogische werkveld is ook gebaat bij orthopedagogen die werken op een sterke wetenschappelijke basis. Maar de orthopedagogiek is en blijft in de praktijk vooral een handelingswetenschap. Orthopedagogen staan dag in dag uit voor dilemma's zoals hierboven geschetst. Zij zijn experts in multi-modale aanpakken, meervoudige loyaliteiten en transactionele en systeembenadering. In de huidige periode zien we op veel plaatsen orthopedagogisch onderzoek en praktijkontwikkeling samengaan, met de focus gericht op effectiviteit van interventies. Wetenschap is noodzakelijk, maar nog meer de orthopedagoog die in de praktijk verantwoord handelt en keuzes afweegt.

NOTEN

- ¹ Faas, Maarten & Inge Schrooten (2016). Inleiding. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 55, 253-255.
- ² Faas, Maarten & Bert Reuvecamp (2016). Hoe ziet het speciaal onderwijs eruit in 2026? *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 55, 268-276.